

quasi communem, ex spiritu scilicet et corpore constitutam. Ad quae sane Concilii verba si quis tantisper animum vertat, illico percipiet, Patribus illis persuasum omnino fuisse, Angelicam et mundanam, spirituales et corporalem creaturam, duo esse extrema, inter quae locum medium obtinet homo, aliquid ab utroque participans, et cum utroque aliqua sui parte conueniens, corpore nempe, cum corporali et mundana; animo vero cum Angelica et spiritali creatura: extremis minime inter se communicantibus.

Hinc factum arbitramur, Scholae Theologos omnes, quorquor post Synodum Lateranensem scripserunt, in eandem sententiam abiisse, vno Caetano excepto, qui de malis Angelis loquens, ex spiritu, et subtili quodam corpore eos compositos existimat.

Accedunt theologicæ rationes: quantumvis enim corpora Angelorum tenuissima ponantur, et minima, vix concipi potest, quomodo integra Daemonum legio in vnius obsessi corpore esse possit quemadmodum fuisse dicitur Lucae viii.

Deinde: si Angeli corpus haberent, aërem, quem pertranseunt, maxima celeritate diuiderent: quod quidem non sine magno sonitu, ac strepitu fieret: at numquam hos percipimus, etiamsi frequentissime Angeli moueantur: non ergo corpus habent.

Similiter: Deus mundum condidit perfectissimum: sicut igitur res pure corporales condidit, simul et hominem ex spiritu et corpore constantem, condidit quoque substantias incorporeas et spirituales.

Tandem: quum subtile inter et crassum nulla specifica intercedat differentia; Angeli corpora habentes ab hominibus specie nullatenus differrent. Haec ex multis.

CAPVT VIII.

Oppositæ sententiæ fundamentis satisfit.

Variè autem ac multipliciter, quam stabilimus sententiam oppugnari videmus. Primo siquidem contra illam obicitur Scripturarum firmissima auctoritas, quae verbis perspicuis adserunt, Angelos cum mulieribus quandoque commixtos, ex eis filios genuisse. Legimus enim in cap. 6. Genesios. »Videntes filii Dei filias hominum, quod essent pulchrae, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas

»ele-

»elegerant. Vbi filiorum Dei nomine Angelos intelligi plures ex codicibus septuaginta Interpretum testantur, *Angelos Dei* legentes. Enoch quoque liber similiter habet: qui tamen, etiamsi inter canonicos non sit adnumeratus, non leuis ponderis censendus est, praesertim quum ex eo Iudas Apostolus testimonium adsumperit, vt in sua canonica Epistola legitur.

Secundo ex Patrum auctoritate aduersus eandem argumentari potest: ex illis siquidem bene multos fuisse, qui Angelos corporatos dicerent, boni nominis Theologis indubium habetur. Quibus non nisi importune Vellosili benignissima interpretatio adcommodatur, aientis, comparate ad Deum taliter Patres sensisse, vel quatenus certis corporibus Angeli adplicantur vt praesint (1). Apertiora sunt quorundam testimonia, quam vt optimum hoc consilium patiantur. Iustinus enim (2), Athenagoras (3), Clemens Alexandrinus (4), Tertullianus (5), Lactantius (6), ac fortassis Ambrosius (7), disertissime scripserunt, eos in Coelo ali, vescique, nobis quidem ignoto, sed tamen materiali cibo, quem Scripturae Angelorum panem vocant. Quos vero huic inferiori mundo Deus praeposuit, sese cum mulieribus commiscuisse, ex eisque Daemones genuisse.

Basilius deinde (8), Cyrillus Alexandrinus (9), Methodius Martyr (10), Origenes (11), aliique Graecorum, licet negarint commercium illud Angelorum cum mulieribus, dixerunt tamen, Angelos corpora subtilissima, atque in omnem motum flexibilia habere. Quam Graecorum sententiam tenere etiam ex Latinis, memoratus Tertullianus (12), Augustinus (13), Chrysologus (14), aliique plurimi.

Tertio arguitur VII. Generalis Synodi, quae Nicaena II. est, auctoritate. Definitum enim in ea fuit, Angelos esse pingendos, quoniam corporei sunt: nam quum perlectus Dialogus Ioannis Thessalonicensis fuisset, Tarasius Patriarcha Constantinopolitanus ait: »osten-

G 2

»dit

- (1) Apud Bertium, Lib. x. cap. 2.
- (2) In Dialogo cum Tryphone.
- (3) Initio Apologiae.
- (4) Lib. viii. Stromat. cap. 1.
- (5) Lib. de cultu foemin. cap. 10.
- (6) Inscit. Lib. ii. cap. 14.
- (7) In Apol. David. cap. 1.
- (8) In Lib. de Spir. S. cap. 10.
- (9) Lib. ix. in Ioann.

- (10) Apud Phot. vt Petau. notat.
- (11) In 1. de princ. cap. 6.
- (12) In Lib. de carne Christi, cap. 6.
- (13) Lib. ii. de Trinit. cap. 7. xxi. de Ciuit. et in Psalm. lxxxv. et alibi saepius.
- (14) Serm. lxi. de Daemonibus loquens.

«dit Pater, etiam Angelos oportere pingi, quoniam circumscripti sunt, et hominum specie multis adparuerunt». Quod Tarasii dictum Synodus vniuersa probauit dicens: *etiam Domine*.

Quarto arguitur ex Angelorum adparitionibus: ex variis Scripturae locis constat, Angelos saepissime hominibus sub specie sensibili adparuisse, ac cum eis conloquutos fuisse, immo cibum et potum sumpsisse: corporeos igitur illos esse necessum est.

Quinto tandem: Angelis aut molesta corporea sunt, aut iucunda: fugatum siquidem Asmodaeum piscis iecore super prunas posito, ne Sarae, eiusque viro Tobiae infestus esset; coercitum spiritum quem Dauid cithara luderet, ne Saulem diuexaret, in Scripturis legimus. Vere torquentur in inferno Daemones corporeo igne; aduocati eos, adlici, ac delectari cibis, carnum odore, suffimento, carminibus, Theologis ratum est.

Ad haec tamen omnia dissoluenda eo fidentius vertimus manum, quod a S. Thoma illa soluta sciamus. Primum itaque quod opponitur his verbis S. Doctor soluit (15). «Sicut Augustinus dicit xv. de Ciuit. Dei, *multi se expertos, vel ab expertis audisse confirmant, Syllanos, et Faunos, quos vulgus incubos vocat, improbos saepe existisse mulieribus. Unde hoc negare impudentiae videtur.* Sed Angeli Dei sancti nullo modo sic labi ante diluuium poterunt. Vnde per filios Dei, intelliguntur Filii Seth, qui boni erant filias autem hominum nominat Scriptura eas quae Sarae erant de stirpe Cain», cet. Neque huic responsioni obest quod aliqui Graecorum codices *Angelos* legant; nam nec omnes quidem sic legunt, nec aliud quidquam ibi significare Septuaginta voluerunt, quam quod in Hebraeo, et in Vulgata legimus; adeo vt pro eadem in Scripturis lectiones istiusmodi sumantur, et idem omnino sit dicere Filios Dei, Filios Magnatum, Filios Patriarcharum, Angelos Dei. Nullius pariter roboris est, quod ex Enoch libro deducitur, scilicet apocryphus ille est; nec illum Iudas Apostolus laudat, sed prophetiam, quam malorum voce, et traditione acceperat, insinuat dicens: «prophetauit et de his septimus ab Adam Enoch». Itaque enarrare voluisse Mosem eo loco causam, quae Deum ad perdendum hominum genus diluuium impulit, dignoscitur, quae certe hominum peccata fuisse, non Angelorum, iuxta illud: «videns autem Deus quod multa

(15) Prima Parte, quaest. xi. artic. 5. ad 6.

malitia hominum esset in terra, et cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore», cet.

Secundum vt soluatur diligentissime obseruandum est, quid inter Patres ipsos intercedere in re ista possit, ne dum eos sine delictu vindicare velimus, rustici potius quam Theologi videamur. Sanctos enim fuisse, qui Platoniorum disciplina imbuti, quam de aetheris, aut aëreis Angelorum corporibus animo formarant, scripto prodierunt opinionem, nisi qui in meridie caecutire velit, dubitabit nullus. Fuere huiusmodi Iustinus, Clemens, Cyrillus, Origenes, aliis numero quidem minores aliis oppositum sentientibus, et in praecedenti capite productis. Nihil immoramur Terrullianum, cuius expressa opinio est, quique Deum etiam corporeum fecit, vt alibi diximus.

Verum ex illis etiam, quos aduersarii in suae causae defensionem aduocant, fuisse quosdam dubios perinde exploratum est. Basilii primus sit, cuius haesitatio declaratur. Scripserat enim ille de Spiritu S. loquens: «substantia quidem ipsarum (coelestium virtutum) spiritus puta, est aërius, aut ignis expers materiae, secundum id quod scriptum est: *qui facit Angelos suos spiritus, et ministros suos ignem vrentem*. Ideo et in loco sunt, et fiunt adspectabiles in specie propriorum corporum, iis, qui digni sunt adparentes». At in Homilia, in qua Deum non esse malorum auctorem probat, intelligibilem creaturam a corporea secerit, atque, prioris generis Angelos quum bonos, tum malos esse. Et contra Eunomium scribens, naturam Angelorum corpore carentem, et ratione praeditam vocat.

Ambrosius similiter corporatos Angelos posuit, vbi de Abraham disserens (16), dixit: «nos autem nihil materialis compositionis immune atque alienum putamus, praeter illam solam venerandae Trinitatis substantiam, quae vere pura, et simplex sincerac, impermixtaeque naturae est». At vbi de Salomonis cultu, ornatuque loquitur (17), Angelos corpore carere exprimit, anteponendosque propterea Salomoni vestitu indigenti; haec enim verba profert: «Angeli, quorum natura diuiniore, expers manet iniuriae corporalis, recte, licet maximo viro, consideratione tamen nostrae iniuriae praeferuntur».

Quid autem Latinorum Patrum Princeps Augustinus? Plura ille quidem scripsit, quae Angelico corpori fauent: verum non ea

(16) Lib. ii. cap. 8. (17) In caput Lucae xii.

certe adseueranter, sed dubitanter scripsit, vt Norisius animaduertit (18). Dixerat enim ille in libris de Ciuit. Dei: »sunt etiam quaedam daemonibus corpora, sicut doctis hominibus visum est«. At statim subiecit: »si autem quisquam nulla habere corpora daemones adseuerat, non est hac de re aut laborandum operosa inquisitione, aut contentiosa disputatione certandum«. Quam deinde Augustini dubitationem comprobant hae loquendi formulae in ipsius libris obuia, vbicumque de Angelorum corpore sermo fit: *si haec ita sint* (19): *sive habeant Angeli corpora* (20). Ceterum et sunt apertissima Augustini testimonia, Angelos esse spiritus adstantia. Adpellat eos creaturas spirituales et intellectuales, de Genesi scribens (21); Psalmos item elucidans (22) Angelos esse natura spiritus dicit: et in Libris Retractorum (23) Angelorum nomine omnem sanctam creaturam spirituales intelligi ait, in secreto et occulto ministerio constitutam. Negat autem ibidem, Angelos animam habere, retractantesque quod hoc animarum vocabulo illos adpellarat, inquit: »quandocumque hic non nisi Angelos sanctos intelligi volui, quos habere animas, nusquam me legisse in diuinis eloquiis, canonicisque recole«. Quid ergo? Augustino fuit persuasum, Angelos corpora esse sine spiritu? Insanies. Aptissime illud colligendum, priorem de Angelorum corpore opinionem Augustinum tandem deposuisse; vt Bertio visum est (24). Tenuerat enim ille Platoniorum opinionem, vtpote Platoni deuotissimus: hanc in dubium postea reuocauit, tandemque penitus abiecit. Haec de Augustini testimoniis.

De cetero Casianus, et si qui alii Patres pro Angelorum corpore laudantur, vel corpus latissime sumunt, pro omni eo quidem, quod loco definitum cernimus, seu loco adfixum, vt alibi simul nequeat esse; vel fortassis pro eo etiam quod ex substantia et accidentibus constat, sive illud omnino spirituale sit, sive ex spiritu et corpore compositum. Quo bino sensu Deus solus spiritus est, et creata omnia corporea.

Ex quibus omnibus illud liquido adparet, quod pro soluendo argumento erat demonstrandum; scilicet, non vniam esse Patrum anti-

(18) Vindic. cap. 4. §. 1.

(19) Lib. III. de Genes. ad litter. cap. 10.

(20) Epist. xc. cap. 8.

(21) Lib. viii. cap. 15.

(22) In Psalm. ciii.

(23) Lib. I. cap. 17.

(24) Lib. x. cap. 2. in resp. ad 2. argum.

tiquorum hac super re sententiam; ex his enim aliqui dumtaxat Angelos ex corpore et spiritu compositos docuerunt; alii ambigue nimis loquuti sunt, adeo vt in vtramque partem disputarint, ramquam de re incomperta; tandemque nonnulli eorum non absolute, sed comparate ad Deum Angelos corporeos vocauerint; quibus proinde praeferendi sunt, qui quum numero superiores fuerint, certam semper constantemque sententiam tenuerunt, quam etiam posteriorum consensus, vsusque probauit, cuius ratio suffragatur.

Pro tercio soluendo, scopus, quem sive Tarasius Patriarcha, sive Concilii Patres sibi proposuerunt prae oculis perpetuo habendus est. Intendebant autem illi aduersus Iconomachos hoc vnum firmare, licitum nempe esse Angelos pingere. Id quod reuera ex Ioannis Thessalonicensis sententia hoc pacto collegerunt: licitum est eos pingere, qui circumscribuntur loco, et hominibus adparent: at Angeli circumscribuntur loco, et hominibus adparent, et quidem secundum Ioannis sententiam in propria specie, secundum nostram vero in aliena, scilicet humana: pingere ergo Angelos licet. Itaque sancta illa Generalis Synodus illud tantum in Ioanne probauit, quod Angeli multoties adparuerunt, ac loco circumscribuntur, subiecitque verba illa: *etiam Domine*; quod vnum Tarasius quoque probauerat. Neque enim aliud ad rem facere poterat; quin, vt sese in Fidei professione explicant, illorum adparitiones in humana tantum et aliena specie fieri indicarunt. Sic enim loquuntur; veneramus imagines Sanctorum, et incorporeorum Angelorum, qui ramquam homines figura humana iustis adparuerunt. Frustra igitur se nonnulli Theologi torquent, qui aliter huius Synodi decretum explicare conantur: nihil siquidem necesse est praeter adlatam explicationem; quidquid demum de Ioannis sententia fuerit, quae neutiquam ad controuersiam istam inferre praedudicium potest.

Ad quartum multipliciter respondendum: primo: Scriptores Ecclesiasticos fuisse, qui dixerint, adparitiones Angelorum quarum mentio in Scripturis fit, non veras, sed phantasticas fuisse, quatenus scilicet, Deus Patriarcharum, aliorumque, quibus adparuisse Angelos dicitur, ita sensus mouit, vt fuissent reuera moti, si Angeli sub sensibili aliqua specie sese praesentes exhibuissent. Sed huius responsionis falsitatem quis non videt? Quae enim plurium sensuum testimonio comprobantur adparitiones, perperam ad imaginariam, et fictitiam adparitionem reducuntur. Hoc etenim admissio nec Christus ip-

ipse veram suis discipulis factam adparitionem probare potuisset. Probatae autem Angelorum adparitiones non vnus, sed plurimum sensuum testimonio sunt. Secundo itaque respondetur: quod Angeli, quum adparuerunt, non in propria quidem specie, sed in aliena, nimirum humana adparuerunt. Hoc autem ita contigisse iudicamus, quatenus ob summam illam, qua in res creatas virtute illi pollent, humanum corpus ex circumstante aëre formare potuerunt, ossa, carnem, aliasque corporis partes condensantes. Quod si roget aliquis, quas Angeli operationes in corporibus adsumptis exercuerint; veras illas et reales fuisse dicemus; quum vere cibum ori infuderint, in stomacho digesserint: at illas vitales fuisse negabimus, quum a vitali principio non fuerint profectae: anima siquidem, quae in homine principium vitale est, vere et intime corpori vnitur: angeli vero corporibus adsumptis non nisi accidentaliter, per quasdam nemp, exterioriores operationes, quemadmodum nauis nauita, vniti sunt.

Vltimum sic breuiter perstringimus: fugantur daemones rebus huiusmodi, vti felle piscis assato, sono citharae, non naturali talium rerum virtute, sed sola diuina virtute; vel quoniam naturalem illae corporis immutant dispositionem, cuius ratione daemones homines vexant. Similiter adliciuntur daemones variis generibus ciborum, carniū, carminū, aliarumque rerum, vt docet Magnus Augustinus (25), «non vt animalia cibus, sed vt spiritus signis», quatenus haec eis exhibentur in signum honoris Deo tributi, quem cupide affectant. Torquentur insuper igne corporeo, sed non per natuam ipsius vim, sed per adiunctam a Deo virtutem. Qua tamen ratione id fiat, infra explicabimus, quum de eorum aeterno supplicio disseremus.

COROLLARIVM.

Vt vero quae de Angelorum incorporeitate hucusque disputauimus pleniorē lucem habeant, illud consentaneo ordine, breuissime licet, subiunferendum est: neque materia aliqua physica Angelos constare, qualem etiam nonnulli illis tribuere consueuerunt. Nobis enim, vel ipso S. Thoma Magistro (26), inuicem coniuncta ista sunt, vt quidquid materia praeditum est, idem sit corpus, et corpus omne materia constet. Inficiamur itaque Boëtii opinionem, qui materiam can-

(25) Lib. XXI. de Ciuit. cap. 6. (26) Prima Parte, quaest. I. artic. 2.

eandem omnino corporatarum rerum, et spirituum, animarumque censet (27). Boëtio adsentitur post alios Bonauentura inter Scholasticos clarissimus, qui materiam eandem prorsus esse in corporeis, et spiritualibus rebus definit, adeoque numero vnā, quoniam non est nisi potentia, nec vllam ex se formam habet, ac distinctionem perinde nullam (28). Quid autem de illo materiae genere, quam Porphyrius *genus* adpellat? Si de hoc AA. illi loquerentur, nemo vnus hac in re ab illis dissideret. Nam, Angelos constare genere, quae metaphysica dicitur materia, ac differentia, vix erit aliquis, qui non facile consentiat. Verum non fuisse istam eorum mentem satis, vt opinor, eorum scripta testantur. Hinc ipsis haud reclamare cessant et recentiorum Theologorum maxima pars, et antiqui omnes, qui Angelos corporis expertes iudicauerunt. Principium deinde illud, quo posito, suam Boëtius opinionem superaedificat, nimirum, *formam simplicem subiectum esse non posse*; quoque ex Boëtio Bonauentura vtitur, neque Philosophis illud probari, neque Theologis potest. Nam plurima formis accidunt quae in ipsis resident, non autem materiae; nisi materiae nomen pro eo accipiatur, quod non plane simplex est, vel, vt dicitur, actus purus, sed aliquid potentiae includit; quales profecto et Angelos agnoscimus, in quibus compositio multiplex est, velut naturae ipsius, siue essentiae, et existentiae, naturalis item facultatis, et actionis, et aliae quaedam a S. Thoma adsignatae (29). Et hoc inquam sensu, omni ab Angelis materia seclusa, insunt eisdem gratiae, aut virtutis ornamenta, cetera etiam quae sub habituum et qualitatum nomenclaturam comprehenduntur; non ita quidem vt censeantur istae vnum idem cum Angelorum substantia esse, sed adueniens quiddam, et eorum substantiae superfusum. Hoc enim peculiare habet Deus, vt sit bonitas, iustitia, sanctitas, et scientia, proprie quidem loquendo; non bonus, sanctus, iustus, cet. Creatae autem res omnes, quibus qualitates huiusmodi accedant, ab eisdem suam accipiunt denominationem, dicunturque bonae, sanctae, iustae, cet. Sed de his hactenus.

26.

Tom. II.

H

CA.

(27) Lib. de Vnit. et Vno.

(29) Prima Parte, quaest. I. artic.

(28) In II. Dissinct. 3.

artic. 5.

CAPVT IX.

Angelorum immortalitas defenditur et declaratur.

Angeli sunt natura immortales.

Sanctorum PP. auctoritate haec adsertio munita est. Maximus enim Martyr immortales Angelos ostendit dicens (1): «obseruandum est, intelligibiles virtutes ab illo vocari sempiternas, tamquam aeternitatis participes. Locus autem Scripturae, qui hoc adserit, est iste: «quae enim videntur temporalia sunt, quae autem non videntur, aeterna». Scriptor deinde librorum de diuinis nominibus (2), «intellectuales substantias, inquit, inefficientem, et imminorem vitam habent». Hilarius (3) Angelos vocat, *immortales, et in aeternum manentes*. Ex Patrum ergo auctoritate immortales Angeli sunt.

Confirmant hanc ipsam adsertionem varia e ratione ducta argumenta. Primum: quidquid dissoluitur, per se, aut per accidens dissoluitur oportet: nullo autem ex his modis Angelus potest dissolui. Nam quod per se dissoluitur, vel habet contrarium aliquod, vel ex contrariis constat: quod in Angelo locum minime habere potest. An ex contrariis illud constabit, quod natura sua simplex est, nec partes habet? An contrarium habebit, quod naturae intelligentis est? Nonne in intellectu se mutuo destruunt, quae contraria sunt? Minime: sed contraria desinunt esse, vnumque ratio est cur aliud intelligatur, vt ex vita mors, ex luce tenebrae. Corrupti igitur per se Angelus nequit, qui neque contrarium habet, neque ex contrariis constat. Sed nec per accidens: quum eiusmodi corruptio in iis dumtaxat contingere valeat, quae nec completa sunt, nec ipsa per se subsistunt: Angelus vero naturam habet perfectam, completam, ac subsistentem. Immunis ergo ab omni corruptione est.

Secundum argumentum est huiusmodi: nequit Angelus deficere nisi per annihilationem, quum vt supra ostensum fuit, non res corporea sit, sed omnimode spiritualis; at nulla res redigi in nihilum potest naturaliter, sed vnice per hoc quod causa extrinseca suam conseruationem deneget, sicut nulla res produci ex nihilo potest, nisi

(1) In Epist. II. ad Cor. (2) Lib. II. cap. 4. (3) In Psalm. CXVIII.

si per Creatoris omnipotentiam: non ergo naturaliter deficere Angelus potest, neque habet in se aliquod deficientiae principium, sed solum a prima causa dependentiam.

Tertium argumentum: Angeli corporis expertes sunt iuxta opinionem superius firmatam, quam probabiliorem vidimus; oportere autem quod corporei illi essent, si natura sua corrumpi possent: omne siquidem quod corrumpitur dissolubile est; quod dissoluitur partes habet; quod autem partes habet, extensum illud et corporeum est.

Has ex tredecim a S. Thoma traditis rationibus (4), selegimus breuitati consulentes: quibus tandem et id conuincitur quod fuerat propositum, Angelos nempe natura sua immortales esse.

Vt tamen plenius id ipsum intelligatur, ac prima, vt aiunt, facie, quae ex quorundam Patrum dictis argumenta sumuntur, cum his quae diximus conciliantur, quotupliciter quum mortalis, tum immortalis nomina apud Patres accipiuntur, adnotare operae pretium erit. Quod enim mutabile est, et alio atque alio modo adficitur, id mortale dicitur, etiamsi numquam occidat; similiter, quod diuina saltim virtute in nihilum redigi potest: tum et quod alterius beneficio sempiternum est, hoc mortale censetur. E contrario autem immortale illud et est, et dicitur, quod nec mutabile est, neque alio et alio adficitur modo; quod nulla vi annihilari valet; neque alieno beneficio perpetuitatem habet. Adducit primam significationem Augustinus (5), vbi animam hominis partim immortalem, partim mortalem esse demonstrat. Qua quidem acceptione Angeli immortales non sunt, quia quum de praeterito in praesens, de praesenti in futurum moueantur, mutabiles absdubio sunt, solusque Deus immortalitatem habet, ut Apostolus loquitur (6). Ad haec, mortales ideo Angeli dicuntur, quia licet a nulla re creata sic mutari queant, vt moriantur; absolute tamen, ac Dei voluntate hoc perperit possunt; quia «sicut potest cogitari, quod aliquando coeperunt, ita etiam potest cogitari, quod finiri possint», vt ait Auctor de cognitione verae vitae (7). Vel, vt Augustinus loquitur (8): «aliud est non mutari, cum tamen possit mutari; aliud autem prorsus non mutari». Quo quidem sensu mortales Angeli nominantur, quia nisi ope Dei conser-

H 2 uen-

(4) II. cont. Gent. cap. 55.
(5) Lib. II. de Trinit. cap. 9.
(6) I. ad Timoth. VI.

(7) Tom. VI.
(8) In Lib. de natur. boni, cap. 39.

uentur in nihilum redituri sunt, vnde initio ortum acceperunt. Tandem quum mortale illud etiam vocetur, quod ab alio immortalitatem accepit, non ex necessitate originis, sed loco doni ac beneficii; Angeli et hoc quoque sensu mortales recte dici possunt; seu vt Auctor Responsorum ad Orthodoxos, »solus Deus immortalitatem dicitur habere, »eo quod non ex alterius voluntate eam habeat, sicut ceteri omnes »immortales, sed ex sua essentia«.

Atque his opportune notatis, illorum Patrum mens qui contrarie videntur, facile explicatur. Quum enim Patres adfirmant, Angelos non natura, sed gratia immortales esse; vti Hieronymus (9), Damascenus (10), Sophronius (11), Cyrillus (12), alii; gratiae nomine donum intelligunt creationis et conseruationis; adeo vt sensus sit, Angelos non habere immortalitatem a se ipsis, sed ab alio, a quo et permanentiam habent. Et quod haec sit illorum aperta mens satis liquet, vt opinor, ex ipsorum testimoniis. Nam Hieronymus immortalitatem Angelorum esse donum, ait, largitionis; quoniam illam non habent per semet. Damascenus Angelorum immortalitatem esse donum gratiae explicat exemplo rotae, quae circumagitur, et identidem a mouente accipit impressionem; Cyrillus quoque adfert exemplum consimile ignis, qui ab agente mouetur. Non habent itaque Angeli immortalitatem ex originis suae necessitate, sed tamen immortales sunt, Dei solius largitione, ac dono.

At quum ex nihilo illi facti sint, in nihilum perpetuo tendunt, vt ratio suadet. Fatcor equidem. Sed ita tamen, vt nisi Deus Opt. Max. eos reseruaret, necesse foret in nihilum verti; non quod aliud habeant mortalitatis intrinsecum principium, physice saltim, vt Scholae loquuntur; habeant licet peccandi potentiam, quae est quaedam mortalitatis species.

COROLLARIA.

Igitur mortales Angeli sunt, vt dicitur, ab extrinseco; quatenus scilicet, producti ex nihilo, a prima causa, a qua esse habuerunt, dependent; et illius iugi conseruatione quodammodo egent instaurari. Hanc mortalitatis speciem, omnibus vtique creaturis propriam, Theologi vnanimiter Angelis adtribuunt; adeo vt singularis iure me-

(9) In 1. ad Timoth. cap. 6.
(10) Lib. 11. de Fide, cap. 3.

(11) Act. xi. Syn. 6.
(12) Lib. Thesaur. xx.

rito visa Bertio fuerit (13), vnius Gasparis Iuenini opinatio, Angelos ab extrinseco immortales adfirmans (14); quin et ratio ipsa, qua id probare tentat, a Cl. Augustinensi Theologo parum firma monstrata est. Nam quod ait, (sic Bertius ratiocinatur) illos esse ab extrinseco immortales, quorum corruptio semper impeditur ab extrinseca causa, falsum est: quippe aliud est esse immortale, aliud esse non moriturum; quemadmodum aliud est non esse moriturum, aliud esse mortale. Illi ergo, quorum mors a Deo impeditur, vtique non moriuntur, ab extrinseco tamen mortales sunt. Quod vidit etiam Plato docens, vt scribit in Theologicis Proclus, »minores Deos nec »mortales esse, nec tamen morituros«. Haec sapientissime Bertius.

CAPVT X.

De primaria angelicae naturae facultate, quae in rerum cognitione consistit. Cuiusmodi illa sit explicatur ex Augustini praesertim doctrina.

Cognoscunt Angeli per lucem incommutabilem, rerum omnium rationes continentem.

Sententia haec est Augustini scribentis (1): »profecto facti sunt »(Angeli) participes lucis aeternae, quae est ipsa incommutabilis sapientia Dei, per quam facta sunt omnia, quam dicimus Vnigeniti Dei »Filium«. Ex qua quidem illud primo intelligitur, Angelos non cognoscere per species a rebus acceptas, sed per inditas, innatas, et connaturales, quae ipsamet lux diuina sunt. Quod docet quoque S. Thomas vbi ait (2): »species per quas Angeli intelligunt, non sunt a rebus acceptae, »sed eis connaturales . . . et ideo suam perfectionem intelligibilem consequuntur per intelligibilem effluxum, quo a Deo species rerum cognitatarum acceperunt simul cum intellectuali natura«. Neque enim (vt »alibi Augustinus ipse explicat) sicut nos ad percipiendam sapientiam proficiebant Angeli, vt inuisibilia Dei per ea quae facta sunt, »conspicerent, qui ex quo creati sunt, ipsa Verbi aeternitate sancta, et pia contemplatione perfruuntur« (3). Itaque diuinam illam lu-

(1) Lib. x. cap. 3. Prop. 1.

(14) Dissert. 1. de Angelis, cap. 2. concl. 1.

(1) Lib. xi. de Ciuit. cap. 9.

(2) Prima Parte, quae. lv. artic. 2.

(3) Lib. 11. de Genes. ad litter. cap. 8.

lucem ab ipso creationis instanti, Angelorum menti adfulgentem, cognitionis angelicae medium agnoscimus; atque qua ratione cognitio Angelorum peragatur, in hunc modum declaramus. Statim ac a Conditorē vna cum natura hanc lucem Angeli acceperunt, per eam et eius qui ipsos fecerat, existentiam, et ceteras perfectiones perceperunt, quae lumine rationis aut gratiae elucescunt, atque se ipsos nouerunt a Deo conditore productos: superuacanea siquidem pro hac cognitione quaecumque alia species foret.

Quoniam vero et eadem lux rerum omnium rationes exhibet, creaturas omnes corporeas ordine quodam cognitionis ipsa agnouerunt: non sic autem res singulares existentes, quin lux illa ab obiecto determinaretur; quum per ideam illam ingenitam sola essentialia praedicata exhibeantur, minime accidentalia, existentiae nempe, loci, aliorumque adiunctorum. Sed determinari rerum ipsarum praesentia Augustinus ipse docet, ubi ait (4), creaturam Angelis *adparere quando efficitur, atque propalatur*. Et alio in loco (5), tradens, cognitionem vespertinam, siue creaturarum in se ipsis factam esse per earum productionem, et postquam Dei Verbum dixerat: *fiat*. Ratio etiam id suadet: nam praedicata quaelibet accidentalia, cuiusmodi sunt existentia, locus, cetera, in idea rerum neutiquam refluunt, quae intelligibilium ratio est, nisi haec per illorum praesentiam determinetur.

Hoc inquam ordine, et ista etiam ratione Angelorum cognitio perficitur: ex quibus illud deinde colligitur, quid nempe Angelorum cognitio matutina, et vespertina sit. Si enim quam de creaturis Angelus cognitionem habet, in creaturis ipsis non remanens, in laudem Dei refertur, elucescit in incommutabili luce, et in mane recurrit: si vero huic cognitioni ordo ac relatio in Deum nondum fuerit, sed coarctatur rerum praesentia, aduesperascit in propria rerum existentium natura, et in vespere detinetur. At haec et alibi fortassis inuimus, et obuia nimis in Augustino sunt, vt nostram hic diligentiam desiderent. Legantur quae adduximus loca, et ex fonte ipso purior hauriatur aqua: plurima siquidem de hac vna Augustini sententia fragmenta aptata sunt, non absque tanti Magistri iniuria; cuius absdubio generis et illa sunt, quae Dionysius Peraius (absit verbo inuidia) publicae luci dedit (6). Nam et Augustinum Angelos cor-

(4) Lib. v. de Genes. ad litter. cap. 19. (5) Ibidem, cap. 32.

(6) De Aug. Lib. I. cap. 6. num. 3. et 5.

poratos fecisse relinquit, vt duplicem hunc illis cognitionis modum tribueret; et per species a rebus ipsis acceptas res etiam intelligere, Augustinum docuisse fabulatur.

Ad conitionis autem angelicae modum quod adinet, discurrendone, componendo, ac diuidendo cognoscant Angeli, venientes, principio illud ponendum est, discursum nempe, proprium; ac formalem in eo positum, quod vnus actus in alium influat, atque a notiori ad minus notum, seu ad ignotum, a principiis ad conclusiones procedatur, minime reperiri in Angelis iuxta tutissimam Sanctissimorum DD. Augustini, et Thomae doctrinam: reperitur autem in eis discursus improprie dictus, in sola actuum intelligendi serie, ac successione consistens; libere siquidem ab vno in alterum cognitionem illi transferunt, ac transferendo discurrunt.

Sed non cognoscunt illi componendo, ac diuidendo: nam simpliciter actu, ac intuitu, quo rem intelligunt, et attributa omnia statim cognoscunt, quae vel in rem quadrare possunt, vel eidem repugnare. Est siquidem eorum mentis lumen perfectum, et perspicacissimum.

CAPVT XI.

De rebus angelicae cognitioni subiectis: de illis etiam quae eam subterfugiant.

Cognoscunt Angeli se ipsos, Deum, res etiam ex materiae conceptas: futura item necessaria, et contingentia. 1956. ant. p. 3

3a. At eorum cognitionem fugiunt occultae cordium cogitationes, et futura libera, seu fortuita. 957. per ant. 9.

Priorem propositionem hoc ordine, breuiter licet, demonstramus. Angelum quemque, et ipsum se, et alios Angelos nosse, haud in dubium verti poterit. Quid enim eo certius, quod S. Thomas ad hoc probandum adsumit (1), nempe, quidquam eo aptius esse vt cognoscatur, quo maior est eius ad mentem proportio? Quum igitur nulla

(1) Quaest. VIII. de Verit. art. 6.

maior proportio excogitari possit, quam quae cuiusque Angeli est ad mentem suam, et vnus ad alterius mentem, eo quod eorum substantia a materia soluta sit; indubium, quin huiusmodi cognitione sint donati. Rectissime itaque Augustinus scripsit (2), Angelos in ipsa sua confirmatione, hoc est in illustratione veritatis cognoscere se ipsos. Deinde perspicuum et illud est, spiritus scilicet, qui vnam simul societatem constituunt se ipsos mutuo nosse; non enim in alio spirituum societas posita est, quam in mutua sui ipsius cognitione, atque amore etiam, quo se mutuo prosequuntur.

Cognoscunt quoque Angeli Deum ipsum: quum enim illorum mens humana longe sit perfectior, illud ipsis adtribuendum erit, quod hominibus non negatur. At cognoscere homines naturaliter Deum, Apostolus testatur, de priscis Philosophis loquens ad Rom. i. verbis istis: »quod notum est Dei, manifestum est in illis; Deus enim illis manifestauit. Inuisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus et diuinitas: ita vt sint inexcusabiles. Quia cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt«, cet.

Quomodo autem Deum naturaliter cognoscant Angelus, ac homine perfectius, egregie explicat S. Thomas (3) dicens; Angelum Deum nosse, quatenus Dei similitudo est: est vero Dei imago in ipsa Angeli natura per suam essentiam impressa; quin tamen ipsam Dei essentiam Angelus videat, quum creata nulla similitudo ad illam representandam sit sufficiens: cognitio itaque huiusmodi, vt id dicamus quod res est, imperfectionem inuoluit, velut abstractiua (sic enim vocant) comparate ad eam, quam Theologi intuitiuam adpellant, estque illi similis, qua in speculo quidpiam videtur, vt auctor est S. Thomas (4) scribens: »quia et ipsa natura angelica est quoddam speculum diuinam similitudinem repraesentans«; quod quum multo purius sit ac lucidius hominis animo, diuinam similitudinem perfectius exprimit, exhibetque.

Cognoscunt deinde Angeli ea quae infra se sunt, seu corporea, et ex materie concreta. Est siquidem in mente Angeli perfectio omnis, cuius naturaliter capax est: oportet igitur, quod cognoscat verum quodcumque, quod naturaliter cognosci potest; alioquin esset imperfe-

(2) Lib. ii. de Genes. ad litter. cap. 8.

(3) Prima Parte, quaest. lvi. art. 3.
(4) Ubi supra.

cta: at corporea omnia, seu ex materie concreta cognosci absdubio possunt; nam et sub hominis scientia cadunt: Angeli ergo illa cognoscunt. Ad haec: cognoscunt Angeli prae primis communes rerum omnium rationes: nempe quae in inferioribus gradibus reperiuntur, continentur in superioribus; ac proinde a superioribus, si intellectiua sint, cognoscuntur. Cognoscunt similiter nonnulla singularia; ea quidem quorum administratio ipsis est concedita; iuxta illud Apostoli ad Hebraeos; *omnes sunt administratorii spiritus*. Res ergo materiales Angeli cognoscunt.

Futura item necessaria, ac contingentia, etiam quae vtrplurimum accidunt, Angeli cognoscunt. Priora quidem: nam Angelorum cognitioni subsunt quaecumque habent necessariam connexionem cum causis quas comprehendunt: at futura necessaria connexionem habent necessariam cum causis quas Angeli comprehendunt; quum propter naturae perfectionem ea omnia cognoscant ad quae naturalium causarum virtus sese extendere potest: cognoscant ergo futura huiusmodi. Sed et cognoscunt posteriora. Eorum siquidem vis intellectiua perfectior humana est: si ergo quae non necessario, sed vt plurimum accidunt, futura probabiliter ab hominibus cognoscuntur; et ab Angelis similiter cognosci, certo certius est.

Secundam autem propositionem, quae Angelos cordium secreta, ac futura libera et fortuita non cognoscere resoluit, firmissima momenta commonstrant. Primum quidem adeo dilucide loquuntur Scripturae, vbi Deo soli cordium cognitionem adtribuunt, vt prope ad fidem id accedere videatur. In III. enim Regum viii. legitur, »tu non si solus cor omnium filiorum hominum«. Hieremiae item xvii. »Prauum est cor omnium, et inscrutabile, quis cognosceret illud? Ego Dominus scrutans cor, et probans renes«. Paulus quoque ad Hebraeos iv. de Dei Verbo ait, quod sit »pertingens vsque ad diuisionem animae ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, et discretor cogitationum, et intentionum cordis«. Quae Scripturae Sacrae testimonia de omnibus indiscriminatum cogitationibus loquuntur; adeo vt solius Dei peculiare sit omnes hominum cogitationes scrutari, neque ad vllam cordis intentionem discernendam virtus aliqua creata perueniat.

Auctoritati Scripturarum suffragantur Patres: Chrysostomus ad verba illa: *haec autem eo cogitante, Angelus in somnis adparuit*
Tom. II. I Io-

Ioseph, inquit (5): «hoc signum fuit certissimum, illum a Deo missum fuisse Angelum; quippe solus Dei est arcana cordium nosse»; *Cyrillus Alexandrinus* (6), ubi de verbis Christi ad Nathanaelem loquitur, ait hunc respondisse: *tu es Filius Dei*, quoniam nouerat, solum Deum scrutatorem esse cordium, nec ulli alteri hominis mentem patere. *Hieronymus* (7) super illa verba: *Dominus uis dens cogitationes eorum*; inquit: «ostendit se Deum, qui possit cordis occulta cognoscere». *Augustinus* tandem scribit (8): «colebat Deum, (de Iob loquitur) faciebat eleemosynas, et quo corde fiebat; nemo sciebat, nec ipse Diabolus, sed Deus nouerat». Et exponens illa verba *Psalmi* (9), *abyssus abyssum inuocat*, «loqui, ait, homines possunt, uideri possunt per operationem membrorum, auti in sermone; sed cuius cogitatio penetratur? Cuius cor inspicitur? Quid intus gerat, quid intus possit, quid intus agat, quid intus disponat, quid intus velit, quid intus nolit, quis comprehendet? puto non absurde intelligi abyssum hominem».

Reponere autem his Patrum dictis, non ibi fieri mentionem de cogitationibus praesentibus, seu actu positis, quod *Durandus*, et *Huetus*, ac nuperrime *Antonius Le-Grand* reponunt, ut propugnent solius Dei quidem esse cogitationes omnes siue praeteritas, siue praesentes, siue futuras agnoscere, nec tamen inde sequi quod Angelus quae actu quis cogitat, nequeat cognosci; vel nobis non dicentibus, eludere hoc Scripturas, et Patres esse, obuium cuique erit; sed id fortassis alio in loco data opera declarabimus.

Addamus modo Scripturae ac Patrum auctoritati rationem, qua ueritatem hanc *S. Thomas* confirmat. Humana uoluntas non alii, quam Deo subest, qui, ut solus eius auctor est, ita et agere solus in eam potest: quum ergo, quod sub causae superioris ordine cadit, soli causae superiori mouenti, eique etiam qui mouetur, non alteri notum sit, humanae uoluntatis motus, cuiusmodi libera cogitatio est, Deo soli mouenti, ipsique homini uolenti, ac cogitanti, non alteri naturaliter parer. Atque ratiocinationem istam aptissimo posito exemplo *Doctor Angelicus* declarat (10). Praecipiat Rex, qui Summus Dominus Ciuium sibi subditorum est, quidpiam immediate ciui alicui,

(5) Hom. iv. in Matth.

(6) Lib. 1. in Ioann.

(7) In Cap. 12. Matth.

(8) Serm. CCXXXIV. de Tempore.

(9) In Psalm. XLII.

(10) Quaest. xvi. de Molo, art. 8.

qui Praefecto, seu causae inferiori subest; num hoc Praefecto comperitum erit? Solus id sciet qui praecipit, et ciuis, qui secundum Regis ordinem mouetur: igitur quum uoluntatem humanam mouere Deus solus possit; nec Angelus, nec Daemon liberis ac uoluntarias hominum cogitationes agnoscere possunt, sed Deus solus mouens, ipseque homo uolens, et cogitans: quo certe sensu *Paullus* 1. ad Corinth. scribebat: «nemo nouit, quae sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est».

Quod si huius dogmatis adhuc ratio desideretur, multiplex apud Theologos reperitur. Primus occurrit *S. Thomas*, cuius auctoritas nobis summa est, adfirmans (11), Angelos neuiquam aliorum cogitationes percipere, si liberae ac uoluntariae illae sint: «quia uoluntas rationalis creaturae soli Deo subiacer, et ipse solus in eam operari potest, qui est eius principale obiectum, et ultimus finis».

Securus autem contendit (12), liberis cogitationes uere cum Angelorum mente proportionem habere, neque illorum vim intellecticem excedere; non cognosci tamen ab illis, quod Deus suum concursum subtrahat.

Ariminensis demum, ut alios mittam, ait (13), Angelos cogitationes cordium non intueri, quoniam modus non adest, quo ad ipsorum mentem perueniant; ipsas uero intelligibiles ab ipsis esse.

Refert has Summorum Theologorum rationes *Bertius*, easque partim commendat, partim etiam sugillat; quin et propriam sententiam, uelut ceteris postliminio habitis, subnectit, dicens, posse Angelum naturaliter cognoscere, alios Angelos cogitare, non uero quid cogitent; atque hac in parte sententiam *Scoti*, et *Antonii Le-Grand* probare ipse fatetur. Perpendantur quae fuse scribit (14); et penes alios iudicium sit: nolumus enim in re occultissima, de Auctoris alias grauissimi sensu ferre sententiam. Probamus interim quod tamquam certissimum superaddit, praepaucos nempe esse humanae uoluntatis adfectus, qui per motum spirituum, notasque extrinsecas non prodantur; quos Angeli certissime norunt; quum et nos hominis iram, moerorem, gaudium, aliasque animi concitationes interdum ex uultu cognoscamus. Hoc et *Augustinus* docuit de Daemonibus scribens (15): «alli-

I 2

»quan-

(11) Quaest. LVII. art. 4.

(12) In II. dist. 9. q. 1.

(13) In II. dist. 9. q. 1.

(14) Lib. x. cap. 10. pag. 254.

(15) In Lib. de diuin. Daem.

»quando hominum dispositiones non solum voce prolátas, sed etiam
»corde conceptas, quum signa quaedam in corpore exprimuntur ex
»animo, tora facilitate perdiscunt«. At de cordium cogitationibus
quae exterius non producuntur, nihil Angeli norunt. Et haec de Ang-
gelorum cognitione quo ad cordis secreta adtinet.

Secundum quod erat demonstrandum, scilicet subterfugere etiam
Angelorum cognitionem futura libera, et fortuita, hoc pacto dem-
onstramus. Scripturae Deo soli hanc cognitionem adtribuunt, ubi-
cumque de ea sermonem faciunt. Sic in Isaia cap. xix. dicitur: »ybi
»nunc sunt sapientes tui? annuntient tibi, et indicent, quid cogita-
»uerit Dominus exercituum super Aegyptum«. Et cap. xli. ita disce-
ptat Dominus cum idololatris: »annuntiate quae ventura sunt in fu-
»turum, et sciemus quia Dii estis vos«. Rursus cap. xlii. : Ego sum
»Deus, et non est vltra Deus, nec est similis mei, annuntians ab
»exordio nouissimum, et ab initio, quae necdum facta sunt, dicens:
»consilium meum stabit«.

Id ipsum Patres docent. Tertullianus enim inquit (16): »idoneum
»testimonium diuinitatis veritas diuinationis«. Hilarius (17), »pro-
»prium Deo, ait, quid aliud est, quam cognitio futurorum? Cy-
rillus quoque (18), »nulli, inquit, alii, quam vni ac soli natura-
»li Deo futura nosse conuenit«. Similia habent reliqui.

Accedit ratio theologica: si enim Angeli futura libera, aut omni-
no fortuita cognoscerent, ea viderent, aut in se ipsis, aut in futu-
rorum causis: vtrumque autem repugnat: nam Angeli non sunt futu-
ris praesentes, quum aeterni non sint, neque possint in causa in-
differenti effectum determinatum videre: nullo ergo modo futura hu-
iusmodi cognoscunt.

Deinde: futura quae libera ac fortuita omnino sunt, nullam de-
finitam causam habere, neque fato, ac necessitate euenire, indu-
bium est: alias siquidem, vt Ambrosius argumentatur (19), frustra
leges essent propositae, frustra poena inquis decerneretur, frustra
securitas daretur innoxiiis, frustra agricolae vomerem infingerent aruis,
et manum falci admouerent.

Similiter: saepe eodem in loco, eodemque temporis momento gi-
gnantur plures, qui tamen moribus, vita, fortunisque sunt omnino
dissimiles: e contrario plures etiam eundem exitum habent, quamuis
sub

(16) In Apolog. cap. xv.
(17) In Lib. ix.

(18) Lib. iv. in Ioannem.
(19) Lib. iv. Hexam. cap. 4.

sub diuerso horoscopo sint procreati. Exhibent, praeter prophanas
historias, Sacrae Scripturae praeclarum exemplum Iacobi et Esau, de
quibus ait Augustinus (20), »tanta in eorum vita fuerunt moribus
»que diuersa, tanta in actibus disparitas, tanta in parentum amo-
»re dissimilitudo, vt etiam inimicos eos inter se faceret ipsa distan-
»tia«. licet illud demus libentissime, astra nempe, nonnihil in mo-
res, ingeniumque nostrum conferre; sed non semper ea sequitur ar-
bitrii nostri liberi propensio: hinc lepidissime Socrates diuinanti ne-
scio cui vitia ipsius, atque cupiditates, respondit: »haec omnia a
»me prudentia, ac virtutum auctoritate superata sunt, et quidquid
»vitii ex praua concretionem corpus habuerat, animi bene sibi con-
»scii diuinitas temperauit«. Nihil igitur certo de futuris fortuitis, ne
ab Angelis potest syderum contemplatione, et intuitu dignosci.

Qua vero ratione Daemones, quia, vt Anselmus loquitur, »futura
»nesciunt, nisi quantum ex transactis colligunt, vel quantum Deus si-
»nit eos scire«, ad cognitionem illam perueniant, ac quibus arti-
bus humano generi illudant; breuiter licet, exponere lubet. Ad prae-
teritorum experientiam confugit primo Augustinus, vtens medico-
rum, agrorum, et nautarum exemplo: ait enim (21): »sicut me-
»dici multa praevidendo, etiam litteris mandauerunt, quae ipsi ex-
»perta notauerunt: sicut denique agricolae, vel etiam nautae mul-
»ta praenuntiant«. Quod enim in rebus propter vitae breuitatem per-
fecte ipsi homines capere nequeunt, sed superiorum vsu temporum
adiuti vtrumque obtinent, id daemones adipiscuntur, »partim subri-
»liori sensu acumine, partim experientia callidior propter magnam
»vitae longitudinem«, vt Augustinus idem scribit (22). Quare quum
omnium rerum naturas, et animantium hominumque propensiones,
et indoles accurate calleant, intelligunt sane quid ex iisdem tam sin-
gulis, quam inuicem aptis, et coniunctis effici, ac otri possit.

Praeterea Augustinus ipse tradit, non suapte industria, sed alim-
de futurorum notitiam daemones percipere, siue Angelis bonis ea si-
gnificantibus, siue hominibus Dei instinctu praeditis; quales Prophe-
tae, aut si mauis, Sybilae fuerunt. Sic enim loquitur (23): »au-
»diunt... ista et aëreae potestates, siue Angelis ea nuntiantibus, si-
»ue hominibus: et tantum audiunt, quantum opus esse ille iudicat,
»cui

(20) Lib. v. de Ciuit. Dei, cap. 4.
(21) Lib. ii. de Genes. ad litter.
cap. 17.

(22) Ibidem.
(23) Lib. iv. de Trinit. cap. 17.

»cui subiecta sunt omnia«. Declarat hoc Scriptura exemplis quibusdam, dum honorum Angelorum coetibus Satanam immixtum esse refert, et in quodam de futuris consilium, et colloquium admissum; velut cap. 1. Iob., et Regum libro III. Ac de eo quidem, quod in priore loco scriptum est, adfuisse Satanam inter filios Dei, id est, Angelos, qui adstebant coram Domino, S. Gregorius existimat, nihil aliud significari, nisi perinde Satanam, vt et reliquos omnes, Dei non latuisse conspectum. Haec sunt eius verba (24): »ita ergo etiam inter Angelos in conspectu Domini Satan adfuit, quia vis diuina, quae intruendo penetrat omnia, non se videntem immun-dum spiritum vidit. Quia enim et ipsa quae Deum fugiunt, latere non possunt, dum cuncta nuda sunt superno conspectui, Satan adfuit absens praesenti«.

Insuper: solent interdum et futurorum notitiae fidem ex eo captare daemones, quod ea quae procul fiunt, vt iam iam imminere certo sciunt, alio in loco sitis aperiant. »Tamquam si quisquam (ait Augustinus) (25), de vertice montis aliquem longe videat venientem, et proxime in campo habitantibus ante nuntiat«. Etenim »omnis spiritus ales est: vt Tertullianus scribit (26), hoc Angeli et daemones«. Igitur momento vbique sunt. Totus orbis locus illis vnus est, quid vbi geratur, tam facile sciunt, quam enuntiant, velocitas diuina creditur, quia substantia ignoratur. Sic et Auctores interdum videri volunt eorum quae annuntiant.

Ad haec: vt Augustinus adnotat (27) »aliquando idem nefandi spiritus, etiam quae ipsi facturi sunt, velut diuinando praedicunt«, quemadmodum et accepta diuinitus potestate, »laedunt primo, de-hinc remedia praecipiant ad miraculum noua, siue contraria; post quae desinant laedere, et curasse creduntur«.

Postremo: si nihil satis liquido compertum, et exploratum habeant, responsionum ambiguitate fucum faciunt, ac ea dicunt, quae in vtramque partem congruunt, vt quemcumque res exitum sortita sit, eum praedixisse videantur. »Fallunt autem (verba sunt Augustini) (28) etiam studio fallendi, et inuida voluntate, qua hominum errore laetantur. Sed ne apud cultores suos pondus auctoritatis amittant, id agunt vt interpretibus suis, signorumque suorum

(24) Lib. II. Moralium, cap. 3.

(25) Lib. IV. de Trinit. cap. 17.

(26) Apolog. cap. xxxi.

(27) Lib. II. de Genes. ad litter.

cap. 17.

(28) Lib. de diuin. daem. cap. 6.

»rum conectoribus culpa tribuatur, quando vel decepti fuerint, vel mentiti«. At de his haec tenentur.

CAPVT XII.

Argumenta soluit quae contra veritates stabilitas pugnant.

Quoniam vero quae aduersus primam propositionem obiciuntur, et nullius ponderis sunt, et ex adductis facillime queunt dilui; ad ea animam vertimus, quae secundam propositionem oppugnant. Ac primo quidem, haec momenta sunt, quae Angelos cordium secreta cognoscere, nituntur suadere aduersarii. Primum: ex Scripturis habetur, Diabolus, siue Satanam in cor hominis introire, ibique latentes cogitationes scrutari: legitur enim Ioann. XIII. *Post buccellam introiuit in eum Satanus*; et: *cum Diabolus misisset in cor*. In Act. etiam Apost. cap. V. *Anania; cur tentauit Satanus cor tuum?*

Secundum: Patrum auctoritas pro hac ipsa sententia videretur stare. Scribit siquidem Gregorius in moralibus (1), quod in beatitudine resurgentium »vnusquisque tunc erit conspicibilis alteri, sicut nunc esse non potest conspicibilis sibi«. Quod in Angelis potissimum locum habere fatendum est, qui seipsos vident perfectissime. Basilium autem (2) puellas hortatur, vt Angelorum praesentiam reuerentur, quoniam spiritus quidquid virgo cogitat, animoque contrectat, percipiunt.

Tertium: Angeli siue boni, siue mali quum animae essentiam comprehendant, omnes illius modificationes vident; nempe idea comprehensionis includit et substantiae cognitionem, et omnium etiam illius modorum, quum sit cognitio omnium perfectissima.

Quartum: homines sagacitate ac prudentia praediti aliorum cogitata cognoscunt: ait enim Scriptura Proverb. XXII. »Corda hominum manifesta sunt prudentibus«. Quidni ergo potiori iure eadem Angeli conspiciere poterunt?

Quintum: quae in hominis sunt phantasia absdubio Angeli percipiunt: et ea ergo quae in ipsius mente includuntur. His argumentis pugnant probaturi, cognoscere Angelos cordis cogitationes.

Ad probandum autem, et Angelos futura omnino libera, et fortuita praecuidere, haec adducunt. Primum: cognoscere huiusmodi futu-

(1) Lib. XVII. cap. 27. (2) Lib. de vera Virginitate.